

СОФИЙСКИЯТ АПЕЛАТИВЕН СЪД, ТЪРГОВСКО ОТДЕЛЕНИЕ, 6 състав, в публично заседание на двадесети май през 2015 година в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ: ИВАН
ИВАНОВ

ЧЛЕНОВЕ: А. Ц.
М. В.

при секретаря П. Х., като разгледа търговско дело № 1610 по описа за 2015 г., докладвано от съдия В., за да се произнесе, взе предвид следното:

Производството е по реда на чл. 258 – 273 от ГПК.

Образувано е по въззивни жалби от 14.11.2014 г. и 24.03.2015 г. на ищите Н. Т. П., Н. Б. П. и Д. К. К. срещу решенията от 29.10.2014 г. и 9.03.2015 г. по гр.д. № 3440/2010 г. на Софийския градски съд, VI-14 състав, с които са отхвърлени предявените срещу [фирма] иски по чл. 15, ал. 5 от Закона за патентите и регистрацията на полезни модели за заплащане на сумата от по 393 395,85 лв. на всеки ищец, представляваща възнаграждение за ползване през периода 1.01.2006 г. – 14.04.2007 г. на служебно изобретение, за което е издаден патент № 64449/28.02.2005 г.

В жалбите се твърди, че неправилно и необосновано СГС е приел, че използването на процесното изобретение през исковия период е имало отрицателен икономически ефект за ответника. Сочи се, че неправилно е кредитирано в тази му част единствено заключението на съдебната експертиза, извършена от вещото лице В. Г.. Твърди се, че това заключение е неаргументирано и базирано на недопустими доказателства – представено от ответника становище на негови служители и частна експертиза, за които вещото лице е заявило, че изцяло ги е възприело без да формира свои собствени изводи и не може да определи икономическия ефект на въведения патент. Твърди се, че е следвало да бъде кредитирано заключението на патентно-оценителската експертиза, която давала конкретни и аргументирани отговори, основани на международно приети стандарти.

Предвид изложеното жалбоподателите молят въззивния съд да отмени решенията и да уважи предявените иски, както и да му присъди направените разноски.

Въззиваемият [фирма] – ответник по иска – чрез процесуалния си представител оспорва жалбите като неоснователни и моли съда да ги остави без уважение, а обжалваните с тях решения – в сила, като правилни и законосъобразни. Претендира разноски, вкл. и юрисконсултско възнаграждение.

Софийският апелативен съд, като прецени събраните по делото доказателства по свое убеждение и съобразно чл. 12 от ГПК във връзка с наведените във въззивната жалба пороци на атакувания съдебен акт и възраженията на въззиваемия, намира за установено следното:

Първоинстанционният съд е бил сезиран от Н. Т. П., Н. Б. П. и Д. К. К. с искова молба от 29.12.2010 г., уточнена и изменена с молби от 3.06.2011 г. и 17.04.2012 г., с която срещу [фирма] са били предявени обективно и субективно съединени иски по чл. 15, ал. 5 от ЗПРПМ за заплащане на всеки от ишците на сумата 393 395,85 лв., представляваща възнаграждение за ползване на служебно изобретение по патент № 64449/28.02.2005 г. през периода 1.01.2006 г. – 31.12.2009 г., заедно със законната лихва от подаване на исковата молба до окончателното изплащане. В исковата молба се твърди, че ишците са бивши служители на ответното дружество, чиито трудови правоотношения били прекратени съответно през м. януари 2003 г. /за първия ищец/, на 1.06.2002 г. /за втората ищца/ и на 1.07.2002 г. /за третия ищец/. Твърди се, че в периода 1996 г. – 1998 г. ишците, заедно с още две лица, създали служебно изобретение – „Метод за алкилиране на изобутан с бутени при недостиг на изобутан“, предназначен за производство на компоненти за високооктанови бензини, като част от суровината /C4-въглеводороди/ се подавала директно в колоната за отделяне на изобутан. Сочи се, че по подадена от ответното дружество заявка от 12.02.2001 г. в Патентното ведомство за изобретението бил издаден патент № 64449/28.02.2005 г., за което на същата дата била извършена публикация в Бюлетин № 2 на ПВ. Твърди се, че изобретението било въведено в експлоатация, като през исковия период ответникът го използвал и реализирал печалби от внедряването му, поради което ишците имали право на справедливо възнаграждение, което не било договорено при създаването и внедряването на изобретението и което въпреки многократните покани ответникът не заплатил. Твърди се, че приносът на тримата ищци в създаването на изобретението бил 99 % , като между същите страни били водени и други дела за предходен период.

Видно от представените кадрови справки от 1.11.2011 г., издадени от отдел „Кадри“ към ответното дружество, ищецът Н. Т. П. е работил по трудов договор при ответника на различни длъжности в периода 1.01.1995 г. – 12.06.2008 г., ишцата Н. Б. П. – в периода 1.01.1995 г. – 29.06.2002 г., а ищецът Д. К. К. – в периода 1.01.1995 г. – 29.06.2002 г.

По делото са представени протоколи от 11.09.1997 г. и 21.10.1998 г., утвърдени от зам. изп. директор по производствената дейност на ответното дружество. В протокола от 11.09.1997 г. е посочено, че е било проведено работно съвещание на редица ръководни служители от производствени звена на комбината по тема „Технологично направление на част от фракция Рафинат-2, отделяща се от инсталация М., която не може да сработи на инсталация „Сярно-кисело алкилиране“, при спиране на вноса на изобутан“. Прието е решение по време на основния ремонт на инсталация СКА през 1998 г. да се реализира схемата на байпасиране на част от олефиновата суровина и подаването ѝ в деизобутаниращата колона К-2, на база разработен работен проект от „Н.“, даваща възможност за ефективно и рационално контролиране на необходимото съотношение изобутан/бутени за оптималното протичане на химичния процес „алкилиране“ и получаване на високо качествен бензин – алкилат – високооктанов компонент за производството на стокови бензини. В протокола от 21.10.1998 г. е посочено, че 8-членна комисия, назначена със заповед № 60-00-2075/15.09.1998 г. на зам. изп. директор ПД, е провела в к-с „Рафинерия“, производство „СКА“ 72-часови промишлени изпитания по тема „Използване на С4 фракции с недостатъчен изобутан в инсталация „Сярно-кисело алкилиране“. Комисията е приела, че изпитанията са проведени успешно и потвърждава възможността инсталация „СКА“ да работи със суровина с недостатъчен изобутан в определени граници, като са направени някои препоръки, но е предложено да се премине към редовна експлоатация на тази технология, когато в суровината за алкилиране недостига изобутан.

Със заповед № 60-00-2465/3.11.1998 г. на изпълнителния директор на [фирма], с която е разпоредено считано от 1.11.1998 г. да се пристъпи към редовна експлоатация на технологията „Използване на С4 фракции с недостатъчен изобутан в инсталация „Сярно-кисело алкилиране“, когато в суровината за алкилиране не достига изобутан.

Представено е заявление № 105237/12.02.2001 г., подадено в Патентното ведомство на Република България от името на [фирма], публикувано в бюлетин № 8/30.08.2002 г., за издаване на патент за изобретение с наименование – „Метод за алкилиране на изобутан с бутени при недостиг на изобутан“, към която е била приложена декларация за действителните изобретатели, в която като такива са вписани Н. Т. П., Н. Б. П., Д. К. К., П. С. И. и П. Г. Д..

За същото изобретение е бил издаден от Патентното ведомство патент № 64449/28.02.2005 г., публикуван с бюлетин № 2/28.02.2005 г., в който като патентоприитежател е вписан [фирма], а като изобретатели – Н. Т. П., Н. Б. П., Д. К. К., П. С. И. и П. Г. Д.. Към патента е приложено описание, в което е пояснено, че изобретението се отнася до метод за алкилиране на изобутан с бутени при недостиг на изобутан в суровината и намира приложение при производството на високооктанови бензини. Посочено е, че: с внедряване на усъвършенствани катализатори за каталитичен крекинг се променя отношението между наличните количества изобутан и бутени в суровината за инсталациите за алкилиране, като много често суровината е с недостиг на изобутан, необходим за правилното протичане на процеса на алкилиране; същността на процеса на алкилиране е присъединяване на леки алкени към леки изоалкани, който се осъществява при взаимодействие на изобутан с бутени в присъствието на силнокисели катализатори и образуване на C7-C9 изоалкани с високи октанови числа; чрез него се оползотворяват C4-въглеводороди, които отпадат при първичната и вторична преработка на нефт и едновременно с това се получава идеален компонент за бензини и като фракционен състав и с октаново число над 96 ОЕ. В раздел „Техническа същност на изобретението“ е посочено, че то представлява следното: в зависимост от недостига на изобутан част от изходната суровина в количество от 5 до 35 % се подава директно в колоната за отделяне на изобутан, където при налягане 4-7 МПа и температура на дъното на колоната 135 – 150° С излишните бутени се отделят с алкилата и не участват в алкилирането; от върха на колоната се отделя поток, богат на изобутан, който се връща в реакторния блок за постигане на необходимото съотношение на изобутан/бутени в реактора /7-10:1/; при този метод на байпасиране на част от суровината се постига преразпределение на ненаситените въглеводороди, като част от тях се отделят с продукта в дъното на деизобутанизаторната колона, а останалите бутени заедно с всички изобутан отиват за алкилиране; наличието на известно количество ненаситени въглеводороди в деизобутанизаторната колона благоприятства нежелани процеси на полимеризация, за свеждане до минимум на които се подава смес от регенти с посочен състав срещу полимеризация, корозия и образуване на отложения върху металните повърхности /антиполимеризант/. Посочено е, че предимствата на изобретението се състоят във възможността без да е необходима допълнителна колона за отделяне на излишните количества бутени в суровината за алкилиране, да се получи желаният излишък на изобутан за процеса, като отделянето на бутените става без последните да променят фазовото си състояние, т.е. с минимални енергийни разходи. Приложена е схема на изобретението.

Със споразумение от 2.03.2005 г. изобретателите на процесния патент са се съгласили, че предвид приноса на всеки от тях за създаването на изобретението правото на възнаграждение от използването му ще се разпредели както следва: Н. Т. П., Н. Б. П. и Д. К. К. – по 33 %, а П. С. И. и П. Г. Д. – по 0,5 %.

С искане с рег. № 3546/10-00/17.10.2005 г., подписано от ищеца Н. П. от името на авторите на патент за изобретение № 64449, е поискано да бъде започната процедура за изчисляване на икономическия ефект от служебното изобретение през годините и определяне на полагащите им се възнаграждения според Правилника на ответното дружество за прилагане на Закона за патентите. Представено е и аналогично искане с вх. № 6172-100-01/1.09.2010 г. на ищеца Н. П., касаещо периода 1.01.2006 г. – 31.12.2009 г.

С разпореждане № 15-00-50-Р/17.11.2005 г. на зам. изп. директор на [фирма] е назначена 8-членна комисия /в състава на която е включен един от изобретателите – П. Д./ със задача в срок до 15.12.2005 г. да определи ефективността от използването и да изчисли икономическия ефект от внедряването му в редовна експлоатация до 31.12.2005 г. на патент № 64449 – „Използване на С4 фракции с недостатъчен изобутан в инсталация „Сярно-кисело алкиране” /СКА/.

В изпълнение на това разпореждане назначената комисия е съставила протокол от 27.03.2006 г., утвърден от главния инженер на дружеството. В протокола е посочено, че от направения анализ за 2005 г. се установява, че от 1 тон суровина, преработена по патентования метод, се получава 0,41 т. изобутан и 0,41 т. алкилат, от които се произвеждат 2,06 т. стоков бензин А-95Н и 0,59 т. стоков пропан-бутан, а ако този метод не се прилага биха се произвели 1 т. пропан-бутан и 1,65 т. бензин А-92Н. През 2005 г. по този метод е преработвано средно по 89 тона на ден, от които е извлечен 36,7 т., а за цялата 2005 г. – 8846 т., както и 8 846 т. алкилат, чийто относителен дял при производството на бензин А 95Н е около 20 %. Посочено е, че с това допълнително количество /8846 т./ са произведени 44 230 т. бензин А 95Н, а без процесния метод биха се произвели 35 384 т. бензин А-92Н, а 8 846 т. олефинова фракция биха се реализирали като пропан-бутан. Посочено е, че като допълнителен разход при експлоатацията на метода трябва да се отчетат разходите за СМР на байпасната схема и разходите за добавянето на антиполимеризант ЕС 3192 А с разходна норма 0,045 кг/т алкилат, от който антиполимеризант за цялата 2005 г. са вложени 5 655 кг. с цена 5,1 евро/кг, а за периода 2000 г. – 2005 г. – 16 235 кг. Посочено е, че икономическият ефект следва да се изчисли на база средната годишна себестойност на 2,06 т. произведен бензин А 95Н, като се приспадне себестойността на 1,65 т. А-92Н, себестойността на 0,41 т. пропан-бутан, както и разходите за СМР по реализация на схемите и за доставка на антиполимеризант отнесени към 1 т. преработена по схемата суровина. Към протокола са приложени количествени справки за извлечения и рециклиран изобутан по тази схема, за количествата суровина за СКА преминали през поз. FR-106 за периода 2000 – 2005 г., за разходите за антиполимеризант за периода 2002 г. – 2005 г., както и протокол за определяне стойността на СМР за внедряване на процесното изобретение.

В първоинстанционното производство са изслушани и приети три заключения на съдебни експертизи. Според заключението от 4.04.2012 г. на СТЕ, извършена от вещото лице Г. Г., процесното изобретение е било използвано от ответника през част от исковия период, а именно – от 1.01.2006 г. до 30.09.2009 г., от когато патентът не е използван поради спиране на инсталация „Етилен“. Установено е по данни на ответника, че изобретението не е било използвано и през следните месеци: м. 10 – 12.2006 г., м. 03.2007 г., м. 09.2008 г., м. 01, м. 03 – м. 09.2009 г. Вещото лице е изчислило годишния икономически ефект от използването на изобретението, като от brutния годишен икономически ефект /получен от производството на количеството преработена суровина чрез патента за година и положителния икономически ефект, получен от себестойността на допълнително получения бензин А95Н минус себестойността на алтернативния бензин и А92Н и пропан-бутана/ са приспаднати разходите за антиполимеризатор, вследствие на което са получени следните стойности: за 2006 г. – 393 015 лв., за 2007 г. – 2 843 737 лв., за 2008 г. – 4 628 959 лв., т.е. общо 7 865 711 лв. Посочено е, че според приложената Инструкция за изчисляване на икономическия ефект от внедряване на научно-техническите постижения в [фирма], в сила от 4.01.2006 г., на изобретателите се полага възнаграждение между 10 % и 20 % от икономическия ефект, но според вещото лице процентът на справедливо възнаграждение за процесния период следва да е 14 % общо, т.е. 1 101 199,54 лв. /14 % от 7 865 711 лв./, а за всеки от ищците – 363 395,85 лв. /33 % от 1 101 199,54 лв./. Според експертизата средният отбор /процента на съотношението на количество получен продукт към количество вложена суровина на изходящите два продукта от инсталация Сярно-кисело алкиране /СКА/ е изчислено на базата на представени от ответника данни в Приложение Р9, но при проверка вещото лице е констатирало, че данните от това приложение не кореспондират с данните от подробните количества по елементите на инсталацията, дадени от ответника, и е невъзможно да бъдат изчислени действителния средномесечен отбор по отделни групи. Вещото лице е представило в таблици средния отбор като при сравнение е посочило, че от икономическа гледна точка при използване на патента Централната газово-функционираща инсталация /ЦГФИ/ работи по-ефективно. Съгласно заключението на вещото лице, когато е използван патентът, повече бутени са извеждани от потенциалните суровини за алкиране и са реализирани като стоков пропан-бутан, което било задача на патента. Преди използване на патента е използвана друга технология за отделяне на бутени, които да се използват като компонент на стоковия пропан-бутан. В съдебно заседание на 5.06.2012 г. вещото лице е уточнило, че изчисленията в таблиците в заключителната част на експертизата са направени съобразно протокола от 27.03.2006 г. Към заключението са приложени множество документи.

В заключението от 26.11.2012 г. на СТЕ, извършена от вещото лице В. Г., е описана принципната технологична схема на инсталация „Сярно-кисело алкилиране“ /СКА/ в ответното дружество, както и в какво се изразява ценността на процесното изобретение – да добавя допълнително количество изобутан, за да се постигне необходимото съотношение изобутан/бутилени. За да се постигне това суровината от ЦГФИ се подава в резервоарен парк, където към бутан-бутеновата фракция се добавя чист изобутан, след което тя се подава в цех Сярно-кисело алкилиране /СКА/. Според вещото лице от представените към първоначалната експертиза таблици /справка Р-9/ се установявало, че средният отбор на целевият продукт алкилат е както следва: с ползване на изобретението – 84,90 %, а без ползването на изобретението – 84,73 %. Средният отбор на нецелевия продукт нормален бутан е както следва: с ползване на изобретението – 12,41 %, без ползване – 13,01 %. Този отбор /съотношението на алкилата към суровината на входа в СКА/ не отразява загубената благодарение на изобретението суровина, която не е достигнала до входа на инсталация СКА и до входа на реакторите, като действителното производство на чист алкилат през месеците на ползване на изобретението е намалявало. Инсталацията ЦГФИ е работила по-ефективно през периода, когато не е ползвано изобретението, като в този случай инсталацията е произвеждала изобутан с по-голяма чистота – 89,02 %. Според вещото лице, в случаите, в които е ползван патентът съдържанието на бутени в нормалния бутан на изхода на инсталацията ЦГФИ е над два пъти повече в сравнение, когато патентът не е ползван. Обобщените данни според експертизата водят до извода, че ползването на патента без технологична необходимост води до влошаване работата на инсталация СКА и инсталация ЦГФИ и до безвъзвратна загуба на изобутан и бутени като суровина за производството на алкилат. Според вещото лице производственият ефект от използването на процесното изобретение през исковия период, през който то е ползвано през 27 месеца от общо 48, е както следва: по-голямо производство на алкилат в инсталация СКА със 776 тона, по-малко производство на нормален бутан в СКА с 2 696 тона, по-голямо производство на пропан-бутан в СКА с 1 935 тона, по-малко производство на алкилат в инсталация ЦГФИ, дължащо се на по-големите загуби на суровините за неговото производство, изобутан и бутени с 856 тона, като същото количество изобутан и бутени е увеличило произведения нормален бутан в ЦГФИ. В заключението е посочено, че то се основава и на писмо № ПО-18-2617/28.05.2012 г. на част от съставителите на протокола от 27.03.2006 г. /на л. 527 – 537 от делото на СГС, като същото не е прието като доказателство по делото/. В съдебно заседание на 4.12.2012 г. вещото лице е посочило, че в случаите, в които няма недостиг на изобутан ползването на патента е икономически неизгодно. В същото съдебно заседание вещото лице е посочило, че в периода през който е ползван патента е имало периоди на излишък на изобутан, като от справката към първоначалната СТЕ не може да се прецени в кои дни е имало недостиг или излишък на изобутан.

Според заключението от 12.09.2014 г. на тройната съдебно-икономическа и оценителна експертиза, извършена от вещите лица В. П., С. Й. и В. П., икономическият ефект от прилагането на процесното изобретение, съгласно посочените в заключението на вещото лице инж. Г. количества на произведените продукти в инсталация СКА за процесния период, изчислен на база осреднена фактическа себестойност е минус 18 195 лв. Експертизата е определила икономическият ефект и при други два варианта: 1) на база протокола от 27.03.2006 г. за „Определяне на база за изчисляване на икономическия ефект от внедряването на Патент № 64449“ – в размер 7 865 711 лв., и 2) съобразно „Инструкция за изчисляване на икономическия ефект от внедряването на научно-техническите постижения в [фирма] – 9 635 734 лв. Към заключението вещото лице П. е вписал особено мнение, съгласно което икономическият ефект от внедряване на патента съгласно „Инструкция за изчисляване на икономическия ефект от внедряването на научно-техническите постижения в [фирма]“ е 23 465 лв.

С решение от 29.05.2007 г., поправено с решение от 29.10.2009 г., по гр. д. № 617/2007 г. на СГС, VI-8 състав, потвърдено с решение от 1.06.2010 г. по гр.д.№ 3212/2009 г. на САС, и определение № 320/16.05.2011 г. по гр.д.№ 970/2010 г. на ВКС, II т.о., ответникът е бил осъден да заплати на всеки от ищците на осн. чл. 15, ал. 5 ЗПРПМ сумата от по 74 954,55 лв., представляваща възнаграждение за използването на процесното изобретение през периода 17.04.2002 г. – 1.03.2004 г., ведно със законната лихва от 17.04.2007 г. до окончателното изплащане, а за разликата до пълния предявен размер от 146 829,33 лв. и за периода 1.03.2001 г. – 17.04.2002 г. исковите са отхвърлени, като погасени по давност.

При така установената фактическа обстановка съдът намира от правна страна следното:

Въззивните жалби са подадени в срока по чл. 259, ал. 1 ГПК и са допустими. Разгледани по същество са **частично основателни**.

I. По предмета на делото

Ищците претендират от ответника заплащане на сумата 393 395,85 лв., представляваща възнаграждение за ползване на служебно изобретение по патент № 64449/28.02.2005 г. през периода 1.01.2006 г. – 31.12.2009 г. Същевременно, такова възнаграждение за ползване на същото изобретение, но през предходния период 17.04.2002 г. – 1.03.2004 г., е било присъдено на ищците с влязлото в сила на 16.05.2011 г. решение от 29.05.2007 г., поправено с решение от 29.10.2009 г., по гр. д. № 617/2007 г. на СГС, VI-8 състав.

Законът за патентите и регистрацията на полезните модели /ЗПРПМ/ предвиждат две хипотези на определяне на подобно възнаграждение: 1) по чл. 15, ал. 5 – при първоначалното определяне на възнаграждение, което не е определено в съответния договор, и 2) по чл. 15, ал. 6 – при увеличаване на първоначално определеното възнаграждение, независимо дали е определено в договор или по реда на ал. 5. Съпоставката между двете хипотези сочи, че втората касае изменението на предходно определено възнаграждение, ако размерът му е несправедлив „с оглед на реално получената печалба и ценността на изобретението“. Следователно, за да се прецени коя от двете хипотези е предмет на настоящото дело следва да се отговори на въпроса дали с процесните искове се претендира изменение на предходно определеното възнаграждение с решението от 29.05.2007 г. по гр. д. № 617/2007 г. на СГС. Както бе посочено, с това решение е било присъдено възнаграждение за ползване на същото изобретение, но през предходен период – от 17.04.2002 г. до 1.03.2004 г. Този период е бил **част** от 20-годишния период на закрила по чл. 16 ЗПРПМ, поради което самото присъдено възнаграждение *не е имало глобален характер* – не е присъдено за всички видове използване на изобретението **през цялото времедействие на патента** /чл. 15, ал. 5, т. 1 ЗПРПМ/. Поискано е било и е присъдено възнаграждение за ползването през част от периода на патентна закрила, т.е. самото присъдено възнаграждение има *частичен* характер спрямо целия патентен период. В настоящото исково производство не се претендира изменение на така определения размер на *частичното* възнаграждение за ползването през периода 17.04.2002 г. – 1.03.2004 г. /не се твърди, че за този период ответникът е реализирал допълнителна печалба, невзета предвид, поради което определеното възнаграждение се явявало несправедливо/, а се претендира ново частично възнаграждение за *друга част* от периода на патентна закрила, през която ответникът също бил ползвал изобретението, а именно – за следващ период /1.01.2006 г. – 31.12.2009 г./ Ето защо настоящите искове са такива по чл. 15, ал. 5 ЗПРПМ, а не по ал. 6.

Въпреки, че ответникът не е поддържал във въззивното производство доводите си, изтъкнати в отговора по чл. 131 ГПК, относно недопустимост на исковете поради пропускане на преклузивния срок по чл. 61, ал. 3 ЗПРПМ, то същите следва да бъдат разгледани от въззивния съд, доколкото касаят служебната проверка на допустимостта на обжалваното решение. Доводите са неоснователни – 1-годишният преклузивен срок по чл. 61, ал. 3 ЗПРПМ е приложим само за исковете по чл. 61, ал. 1, касаещи споровете дали изобретението или полезния модел са служебни по смисъла на чл. 15 ЗПРПМ. Този срок обаче не е приложим за исковете по чл. 61, ал. 4 от същия закон, а именно – споровете за определяне на възнаграждение по чл. 15, ал. 5 или 6, които не са ограничени с преклузивен срок. Това е така, защото разпоредбата на чл. 61, ал. 4 препраща единствена към ал. 1 /т.е. към компетентния съд – СГС/ но не и към тази на ал. 3.

II. По основателността на исковете

(1) Принципно положение в патентното право е, че право на патент за дадено изобретение има лицето, което е подало първа по време заявка, при условие, че то е негов изобретател или правоприемник на такъв – чл. 13, ал. 1 и чл. 14 ЗПРПМ. По изключение законът дава право на заявяване и на патент и на лица, които не са изобретателите при т. нар. *служебни изобретения* по смисъла на чл. 15 ЗПРПМ, а именно: 1) работодателят – в случай, че подаде заявка в 3-месечен срок от получаване на уведомлението от изобретателя за създаване на изобретението /чл. 13, ал. 3 ЗПРПМ/, и 2) възложителят по договор – по отношение на изобретение, създадено в изпълнение на договор, ако друго не е предвидено в него /чл. 13, ал. 4 ЗПРПМ/. В тези случаи посочените лица, които не са изобретатели, стават патентоприетжатели и приетжатели на изключителното право върху изобретението, включващо правото на използване на изобретението, забраната трети лица да го използват без съгласие на патентоприетжателя и правото на разпореждане с патента – чл. 19, ал. 1 ЗПРПМ. Въпреки, че в тези хипотези изобретателят не е патентоприетжател, законът е предвидил редица права в негова полза. Такова на първо място е неимущественото право да бъде посочен като изобретател в заявката, патента и в публикации относно изобретението, което право е лично и непрехвърливо – чл. 2а ЗПРПМ. При служебно изобретение законът предвижда и още едно право – имуществено, а именно – *правото на справедливо възнаграждение*. На такова изобретателят има право, дори и това да не е предвидено в съответния договор с работодателя или възложителя или предвиденото е в несправедлив размер – чл. 15, ал. 5, изр. 1 и 6 ЗПРПМ. Според чл. 15, ал. 5, изр. 2 ЗПРПМ при определяне на справедливото възнаграждение се вземат предвид: 1) печалбата, реализирана от всички видове използване на изобретението по време на действието на патента, 2) ценността на изобретението, и 3) приносът на работодателя, изразяващ се в инвестираните средства за създаване на изобретението, предоставеното оборудване, материали, знания, опит, персонал и друга помощ. Систематичното тълкуване на изр. 1 и изр. 2 на чл. 15, ал. 1 води до извода, че на изобретателя **винаги** се дължи възнаграждение *при използване на изобретението му*, независимо дали от това използване патентоприетжателят е реализирал някаква икономическа полза. Наличието на такава икономическа полза е само **един** от критериите за определяне на *размера* на това възнаграждение /чл. 15, ал. 5, изр. 2, т. 1 ЗПРПМ/, но липсата на такава не означава, че на изобретателя не се полага никакво възнаграждение ако все пак изобретението му е било използвано /икономическият риск да използва изобретение без печалба е за ползвателя/. Правото на възнаграждение е уредено в чл. 15, ал. 5, изр. 1 ЗПРПМ като безусловно, а изр. 2 урежда само обстоятелствата, които са от значение за определяне на неговия конкретен размер. Този размер обаче не може да е нулев, тъй като това би отрекло напълно принципът по изр. 1, че изобретателят има безусловно право на възнаграждение при използване на изобретението, което очевидно не е била целта на закона. Обстоятелствата по чл. 15, ал. 5, изр. 2 ЗПРПМ са само ориентировъчни критерии при определяне на справедливия размер на възнаграждението, а не критерии за *дължимост* на същото – дължимостта е прогласена безусловно в изр. 1 на същата алинея при всяко използване на изобретението. Следователно, достатъчно условия за дължимост на възнаграждението по чл. 15, ал. 5, изр. 1 ЗПРПМ са: 1) претендиращият да е създател на изобретение, 2) това изобретение да е служебно по смисъла на чл.

15, ал. 1 ЗПРПМ, 3) изобретението да е използвано от патентоприитежателя /работодател, възложител или техен правопреемник/.

(2) В конкретния казус е безспорно установено, че: 1) тримата ищци и още две лица са съизобретатели на процесното изобретение, представляващо „Метод за алкилиране на изобутан с бутени при недостиг на изобутан“, като приносът на всеки ищец за създаването му е в размер на 33 % – видно от представения патент № 64449/28.02.2005 г. и споразумение от 2.03.2005 г., 2) изобретението е създадено по повод изпълнението на задълженията на изобретателите, произтичащи от трудовите им правоотношения с ответника, т. е. същото представлява *служебно изобретение* по смисъла на чл. 15, ал. 1 ЗПРПМ, поради което и ответникът е заявител и патентоприитежател, 3) изобретението е внедрено за използване, още преди регистрацията му, в предприятието на ответното дружество със заповед № 60-00-2465/3.11.1998 г. на изпълнителния директор на дружеството, с която е разпоредено считано от 1.11.1998 г. да се пристъпи към редовна експлоатация на технологията в инсталация „Сярно-кисело алкилиране“, к-с „Рафинерия“, 4) от внедряването до 30.09.2009 г. изобретението е било използвано, макар и непостоянно, 5) през иския период /1.01.2006 г. – 31.12.2009 г./ изобретението е било използвано през 27 месеца, от общо 48, като не е било използвано през следните месеци: м. 10, 11 и 12.2006 г., м. 01, 02 и 03.2007 г., м. 02, 09 и 10.2008 г., м. 01, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 08, 09, 10, 11 и 12.2009 г. – видно от заключението на СТЕ на вещото лице В. Г., което в тази му част съдът кредитира, а това е установено и от заключението на вещото лице Г. /стр. 165-166 от делото на СГС/, и 6) ответникът не е заплащал на ищите възнаграждение за месеците, през които изобретението е използвано. При тези данни налице са всички условия по чл. 15, ал. 5, изр. 1 ЗПРПМ за дължимост на претендираното от ищите възнаграждение, но само за въпросните 27 месеца, през които изобретението е реално използвано. За останалите месеци от иския период претенциите са неоснователни, тъй като изобретението не е било използвано.

(3) Спорният въпрос по делото е дали и в каква степен са налице обстоятелствата по чл. 15, ал. 5, изр. 2 ЗПРПМ. Както бе посочено по-горе, същите не са относими към принципната дължимост на възнаграждението, а към определяне на неговия размер. По тази причина изначално погрешна е защитната теза на ответника, че възнаграждение не се дължи, тъй като използването на изобретението не било довело до положителен икономически ефект за предприятието, а до отрицателен такъв. Това обстоятелство действително е от значение, но при преценката какъв би бил справедливия размер на възнаграждението, а не дали такова въобще се дължи /чл. 15, ал. 5, изр. 2, т. 1 ЗПРПМ/. Законът изисква при определяне на справедливия размер на възнаграждението да се вземат предвид: 1) печалбата, реализирана от всички видове използване на изобретението по време на действието на патента, 2) ценността на изобретението, и 3) приносът на работодателя, изразяващ се в инвестираните средства за създаване на изобретението, предоставеното оборудване, материали, знания, опит, персонал и друга помощ.

Страните са съсредоточили усилията си към доказване на първото обстоятелство, но останалите две са също толкова релевантни, като изводи за тях могат да се направят от данните по делото. Ценността на процесното изобретение е безспорна. Тя е призната от самия ответник с подадената от него заявка за патентоване, както и с извършеното от ответника внедряване на изобретението в предприятието му. Очевидно е, че ако изобретението не е било ценно за ответника, нито е щяло да бъде патентовано от него, нито да бъде внедрено. Предназначението и техническата същност на изобретението са подробно описани в патента, като бяха посочени и по-горе. Тази ценност на изобретението е обстоятелство, обуславящо по-висок размер на справедливото възнаграждение. Според въззивния съд макар и създадено от изобретателите, е налице и съществен принос на работодателя /ответника/ за създаване на изобретението във формите по чл. 15, ал. 5, изр. 2, т. 3 ЗПРПМ. Изобретателите са били служители на ответника, като е несъмнено, че при създаването са използвали материалната база, знанията и опита, придобити в резултат на работата си в предприятието, а при практическото пресъздаване на изобретението е използвано и оборудване на предприятието, както и материалните усилия на друг негов персонал. Приносът на работодателя е обстоятелство, обуславящо по-нисък размера на възнаграждението. Що се отнася до спорния въпрос за икономическия ефект от използването на изобретението през процесния период, т.е. за наличието на печалба по смисъла на чл. 15, ал. 5, изр. 2, т. 1 ЗПРПМ, съдът намира следното:

За установяване на икономическия ефект по делото са приети три съдебни експертизи. Според заключението на вещото лице Г. Г. използването на изобретението през процесния период има брутен положителен икономически ефект на стойност 7 865 711 лв., от които за 2006 г. – 393 015 лв., за 2007 г. – 2 843 737 лв., за 2008 г. – 4 628 959 лв. Според заключението на вещото лице В. Г. производственият ефект от използването на изобретението през исковия период е както следва: по-голямо производство на алкилат в инсталация СКА със 776 тона, по-малко производство на нормален бутан в СКА с 2 696 тона, по-голямо производство на пропан-бутан в СКА с 1 935 тона, по-малко производство на алкилат в инсталация ЦГФИ, дължащо се на по-големите загуби на суровините за неговото производство, изобутан и бутени с 856 тона, като същото количество изобутан и бутени е увеличило произведения нормален бутан в ЦГФИ. Според заключението на тройната съдебно-икономическа и оценителна експертиза, извършена от вещите лица П., Й. и П., икономическият ефект според данните по заключението на вещото лице Г. е отрицателен – минус 18 195 лв., а ако се вземе предвид метода и данните по заключението на вещото лице Г. – положителен със същата стойност /7 865 711 лв./, а ако се вземе предвид методиката по „Инструкция за изчисляване на икономическия ефект от внедряването на научно-техническите постижения в [фирма] е също положителен – 9 635 734 лв. Следователно, спорът е дали следва да се вземе предвид заключението на вещото лице Г. или това на вещото лице Г.. При тази преценка съдът отчита, че и двете заключения са базирани на количествените данни, предоставени от ответника, като няма спор, че през целия исков период чрез процесното изобретение са били преработени общо 47 038 тона суровина. Разликата е, че първото заключение прилага метода за оценка на икономическия ефект, описан в протокола от 27.03.2006 г., изготвен от комисията, назначена с разпореждане № 15-00-50-Р/17.11.2005 г. на зам. изп. директор на ответника, а второто заключение базира изводите си на *съставено в хода на делото* становище на част от съставителите на протокола от 27.03.2006 г., приложено към писмо № ПО-18-2617/28.05.2012 г. на ответника /на л. 527 – 537 от делото на СГС/, в което същите се отричат от изявленията си в протокола. Въпросното становище обаче освен, че не е прието като доказателство, но и само по себе си представлява недопустимо доказателствено средство – по същество обективира писмени свидетелски показания, съставени специално за процеса, каквото доказателствено средство ГПК не допуска /друг е въпросът, че становището навежда на предположения и за осъществен служебен натиск върху подписалите го служители – зависими от своя работодател/. Ето защо заключението на вещото лице Г. не следва да бъде кредитирано в тази му част. Въззивният съд намира, че методологията за оценка по протокола от 27.03.2006 г. следва да бъде възприета, на която е базирано заключението на вещото лице Г.. Въпросният протокол е бил съставен от служители на самия ответник, утвърден е от главния му инженер, и то далеч преди завеждане на съдебните дела между страните, като неговото предназначение е да предложи начин за оценка на икономическия ефект от използването на процесното изобретение. Именно по този начин е бил оценен икономическия ефект и в предходното гр. д. № 617/2007 г. на СГС, завършило с влязло в сила осъдително решение в полза на ищците, в което дело този протокол и метод не са били оспорени от ответника. Това поведение на ответника в предходното дело следва да бъде ценено като извънсъдебно признание в

настоящото дело. Влязлото в сила предходно съдебно решение следва да бъде зачетено в настоящото производство, вкл. и в частта му, с която за правилен е възприет метода за оценка по протокола от 27.03.2006 г. При това цялостната защитна позиция на ответника да отрича положителния икономически ефект от изобретението е в очевидно противоречие с действията му през периода на използване на изобретението, продължил повече от 10 години. Трудно обяснимо е защо ответникът ще заявява, патентова, въвежда и използва 10 години изобретение, за което самият той твърди, че е икономически неефективно и безполезно. Твърдението на процесуалния представител на ответника, че ответникът е бил заблуждаван от своите служители в продължение на дълги години, е меко казано несериозно и неотговарящо на репутацията на стопански субект от мащабите на ответното дружество, което при това през целия исков период е било частно дружество, а не държавно. При това според съда базовата теза на ответника за отрицателния икономически ефект на изобретението е погрешна, тъй като този икономически ефект следва да се преценява само въз основа на предназначено на изобретението /да доставя компоненти за високооктанови бензини с цел да повиши тяхното производство/, което предназначение то напълно е постигнало чрез прилагането му в инсталация СКА – такива високооктанови бензини са били действително произведени в по-голямо количество вследствие изобретението. При преценката на този икономически ефект не следва да се отчита работата на други инсталации в предприятието /ЦГФИ/, тъй като не за тях е било предназначено изобретението. Ето защо съдът намира, че следва да кредитира заключението на вещото лице Г., според което през процесния период използването на изобретението е довело до положителен икономически ефект за ответника в общ размер на 7 865 711 лв.

(4) В обобщение следва да се посочи, че съобразно критериите по чл. 15, ал. 5, изр. 2 ЗПРПМ процесното изобретение има безспорна ценност; при създаването му е налице и съществен принос на работодателя по смисъла на чл. 15, ал. 5, изр. 2, т. 3 ЗПРПМ; довело е до положителен икономически ефект за ответника през процесния период в брутен размер на 7 865 711 лв. Отчитайки тези критерии въззивният съд намира за справедливо предложеното от вещото лице Г. възнаграждение в размер на 14 % от икономическия ефект, който процент дори е занижен в сравнение с международните стандарти, цитирани от вещото лице, и е в долната граница на посочената „Инструкция“ на самия ответник. Доколкото със споразумението от 2.03.2005 г. изобретателите на процесния патент са се съгласили, че всеки от тримата ищци има принос при създаването в размер на по 33 %, то дължимото на всеки ищец възнаграждение за процесния период е в размер на 33 % от 7 865 711 лв., т.е. по 363 395,85 лв. Неоснователно е бланкетно изтъкнатото в отговора по чл. 131 ГПК възражение от ответника за погасяване по давност на част от вземанията. Приложима в случая е общата 5-годишна давност по чл. 110 ЗЗД, като целият исков период /1.01.2006 г. – 31.12.2009 г./ е в рамките на давностния срок, изчисляват спрямо датата на подаване на исковата молба /29.12.2010 г./.

Ето защо исковите са основателни за пълните размери, но за част от процесния период /въпросните 27 месеца, през които е използвано изобретението от ответника/, заедно с претендираната законна лихва от подаване на исковата молба до окончателното изплащане. За останалите 21 месеца от процесния период исковите претенции са неоснователни.

С оглед на изложеното обжалваните решения следва да се отменят в частта, с която исковите са отхвърлени за предявените суми, но за установения период на ползване на изобретението, които искове да се уважат. В останалата им част /за останалия исков период/ решенията следва да се потвърдят. Предвид това, че исковите като размер се уважават изцяло, макар и за по-кратък период, то изцяло следва да се отмени основното решение от 29.10.2014 г. в частта за присъдените на ответника разноси, както и постановеното по реда на чл. 248 ГПК определение от 5.01.2015 г.

III. По разноските за производството

При този изход на спора на на осн. чл. 78, ал. 1 ГПК следва да се присъдят своевременно поисканите от ищците разноси за производството в общ размер на 68 126,76 лв., от които 43608 лв. – за държавната такса по исковата молба, 870 лв. – за депозит за СТЕ, изготвена от вещото лице Г., 23 603,76 лв. – за държавната такса по въззивната жалба, 45 лв. – за държавната такса по частната жалба срещу прекратителната част на решението от 29.10.2014 г. Не следва да се присъждат поисканите от ищците разноси за адвокатско възнаграждение в размер на 23 500 лв. по представения договор за правно обслужване от 4.05.2012 г. /лист 39-40 от том 2 от делото на СГС/, тъй като не са представени доказателства за плащането на същото – в договора не е удостоверено плащане, нито е доказано плащане по банков път /т. 1 от ТР № 6/6.11.2013 г. на ОСГТК – ВКС/.

Ответникът няма право на присъждане на разноси, тъй като исковите се уважават до пълния им предявен размер, макар и за част от исковия период.

Така мотивиран Софийският апелативен съд,

РЕШИ:

ПОТВЪРЖДАВА решенията от 29.10.2014 г. и 9.03.2015 г. по гр. д. № 3440/2010 г. на Софийския градски съд, VI-14 състав, **в частите**, с които са отхвърлени предявените от ищците Н. Т. П., Н. Б. П. и Д. К. К. срещу [фирма] искове по чл. 15, ал. 5 от Закона за патентите и регистрацията на полезните модели за заплащане на възнаграждение за ползване на служебно изобретение, за което е издаден патент № 64449/28.02.2005 г., за следните периоди: м. 10, 11 и 12.2006 г., м. 01, 02 и 03.2007 г., м. 02, 09 и 10.2008 г., м. 01, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 08, 09, 10, 11 и 12.2009 г.

ОТМЕНЯ решенията от 29.10.2014 г. и 9.03.2015 г. по гр. д. № 3440/2010 г. на Софийския градски съд, VI-14 състав, в останалата им част, и вместо това постановява:

ОСЪЖДА [фирма] с ЕИК –[ЕИК], със седалище и адрес на управление – [населено място], 8104, **да заплати на Н. Т. П.** с ЕГН – [ЕГН], с адрес – [населено място],[жк], [жилищен адрес] **на осн. чл. 15, ал. 5 от Закона за патентите и регистрацията на полезните модели сумата 393 395,85 лв.**, представляваща възнаграждение за ползване на служебно изобретение с наименование „Метод за алкилиране на изобутан с бутени при недостиг на изобутан”, за което е издаден патент № 64449/28.02.2005 г. на Патентното ведомство на Република България, като ползването е извършено през следните периоди: м. 01.2006 г. – м. 09.2006 г., м. 04.2007 г. – м. 01.2008 г., м. 03.2008 г. – м. 08.2008 г., м. 11.2008 г. – м. 12.2008 г., заедно със законната лихва от 29.12.2010 г. /датата на подаване на исковата молба/ до окончателното изплащане.

ОСЪЖДА [фирма] с ЕИК –[ЕИК], със седалище и адрес на управление – [населено място], 8104, **да заплати на Н. Б. П.** с ЕГН – [ЕГН], с адрес – [населено място], [улица], вх. 2, ет. 2, ап. 3, **на осн. чл. 15, ал. 5 от Закона за патентите и регистрацията на полезните модели сумата 393 395,85 лв.**, представляваща възнаграждение за ползване на служебно изобретение с наименование „Метод за алкилиране на изобутан с бутени при недостиг на изобутан”, за което е издаден патент № 64449/28.02.2005 г. на Патентното ведомство на Република България, като ползването е извършено през следните периоди: м. 01.2006 г. – м. 09.2006 г., м. 04.2007 г. – м. 01.2008 г., м. 03.2008 г. – м. 08.2008 г., м. 11.2008 г. – м. 12.2008 г., заедно със законната лихва от 29.12.2010 г. /датата на подаване на исковата молба/ до окончателното изплащане.

ОСЪЖДА [фирма] с ЕИК –[ЕИК], със седалище и адрес на управление – [населено място], 8104, **да заплати на Д. К. К.** с ЕГН – [ЕГН], с адрес – [населено място],[жк], [жилищен адрес] **на осн. чл. 15, ал. 5 от Закона за патентите и регистрацията на полезните модели сумата 393 395,85 лв.**, представляваща възнаграждение за ползване на служебно изобретение с наименование „Метод за алкилиране на изобутан с бутени при недостиг на изобутан”, за което е издаден патент № 64449/28.02.2005 г. на Патентното ведомство на Република България, като ползването е извършено през следните периоди: м. 01.2006 г. – м. 09.2006 г., м. 04.2007 г. – м. 01.2008 г., м. 03.2008 г. – м. 08.2008 г., м. 11.2008 г. – м. 12.2008 г., заедно със законната лихва от 29.12.2010 г. /датата на подаване на исковата молба/ до окончателното изплащане.

ОТМЕНЯ определението от 5.01.2015 г. по гр. д. № 3440/2010 г. на Софийския градски съд, VI-14 състав, с което по реда на чл. 248 ГПК ищците са осъдени да заплатят на ответника допълнителни разноски в размер на 2 400 лв., както и юрисконсултско възнаграждение в размер на 22 253,75 лв.

ОСЪЖДА [фирма] с ЕИК –[ЕИК], със седалище и адрес на управление – [населено място], 8104, **да заплати на Н. Т. П.** с ЕГН – [ЕГН], **Н. Б. П.** с ЕГН – [ЕГН], и **Д. К. К.** с ЕГН – [ЕГН], **на осн. чл. 78, ал. 1 ГПК сумата 68 126,76 лв.** – разноски за исковото производство пред САС.

Решението подлежи на обжалване пред Върховния касационен съд при условията на чл. 280, ал. 1 ГПК в 1-месечен срок от връчването му на страните.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

ЧЛЕНОВЕ: 1.

2.